

MARGARIDA CASACUBERTA

Universitat de Girona
margarida.casacuberta@udg.edu

MARAGALL I LA CONSTRUCCIÓ LITERÀRIA DEL MITE DE L'EMPORDÀ

Resum:

Amb la seva obra com a poeta («L'Empordà») i com a articulista de *Joventut* o *La Veu de Catalunya*, i –en tant que figura rellevant del món cultural– amb les seves intervencions com a president de certàmens literaris (Festa de la Bellesa de Palafrugell, Jocs Florals de Girona...), Maragall col·labora amb el projecte de Prat de la Riba que, amb el lema «Catalunya endins» pretén bastir una construcció simbòlica de la nació catalana, i elabora un mite sobre l'Empordà que, alhora que converteix la comarca en símbol de la identitat catalana, recull la complexitat de la figura del poeta; a mida que el mite es vagi popularitzant, però, anirà rebent altres interpretacions.

Paraules clau: Joan Maragall — Empordà — Jocs Florals — «Catalunya endins» — Sardana

Abstract:

With his poetic work («L'Empordà»), and as a columnist of *Joventut* or *La Veu de Catalunya*, and –being a cultural leading figure– with his interventions as president of literary contests (Festa de la Bellesa de Palafrugell, Jocs Florals de Girona...), Maragall collaborates with Prat de la Riba's project. With «Catalunya endins» as motto, this project seeks to build a symbolic construction of the Catalan nation, creating a myth about l'Empordà that turns the region into a symbol of the Catalan identity while conserving the complexity of the poet's figure. However, as the myth becomes more popular, it will be interpreted in different ways.

Key words: Joan Maragall — Empordà — Jocs Florals — «Catalunya endins» — Sardana

Per a Jordi Castellanos, *In memoriam*

I

El 21 d'octubre de 2006, l'historiador Josep Maria Fradera va inaugurar el «Congrés sobre el Paisatge» celebrat a Figueres amb una ponència titulada «Ni sirenes ni pastors, o la trampa de la identitat» on feia una detallada anàlisi de la complexitat del mite de l'Empordà com a construcció ideològica sobre una realitat humana i geogràfica que només es pot entendre, històricament parlant, incorporant la força d'aquesta construcció cultural sobre l'evolució de la societat empordanesa.¹ Fradera comença la seva argumentació amb una referència a Joan Maragall, com a autor d'una de les imatges que s'han anat aplicant, en forma de leitmotiv o d'automatisme, a l'Empordà –«espiga de la garba catalana»– i dedica un espai significatiu del text al paper actiu de l'autor del poema «L'Empordà» en la construcció –«des de fora»– del mite. A grans trets, Fradera repassa 1) «el pes de la història pròpia»; 2) «el pes de la història dels altres», especialment en relació amb la condició de l'Alt Empordà com a terra de frontera; i 3) planteja l'existència d'«un o molts *empordans*» d'acord amb les diferents capes que constitueixen un mite, com tots els mites, polièdric, construït a partir de materials ideològics que propicien lectures tan

¹ Josep M. FRADERA BARCELÓ, «Ni sirenes ni pastors, o la trampa de la identitat», *Actes del Congrés «El paisatge, element vertebrador de la identitat empordanesa»*, vol. I, Figueres, l'Institut d'Estudis Empordanesos, 2007, p. 329-344.

diverses com la del a) «mite de l'Empordà federal i republicà»; b) el «mite de l'Empordà construït des de fora»; o c) el «mite de l'Empordà rescatat [que] salva Catalunya».

Pel que fa al «mite de l'Empordà federal i republicà», Fradera el considera un mite construït des de dins, a diferència del «mite de l'Empordà construït des de fora», que fa referència a l'«Empordà catalanista», forjat sobre una «miraculosa connexió que s'establí entre la intel·lectualitat barcelonina i l'empordanesa», que porta l'autor a avançar una primera conclusió de la interessant ponència: «la identitat moderna empordanesa va ser construïda en bona mesura des de fora, com a part de la idea moderna de Catalunya, com una mena de subsistema al seu interior». Aquesta construcció arrencaria amb el *Canigó* (1886/1901) de Jacint Verdaguer:

El gran poeta de Catalunya va ser qui, des del gran mirador del Santuari de Nostra Senyora del Mont, se les enginyà per articular tota una mitologia de la Catalunya cristiana arrelada en el paisatge, d'una Catalunya quasi geològica si no fos per l'aportació humanitzadora del cristianisme. L'Empordà, la darrera derivació pirinenca, era, des d'aquest punt de vista, el lloc privilegiat on es podien agermanar les dues Catalunyes, la mil·lenària i primordial dels Pirineus i la costanera i abocada cap enfora de la costa. La sirena i el pastor, en definitiva, que tanta fortuna tindran dècades a venir. L'inseriment de l'Empordà a la cosmovisió catalana arrenca seriosament d'aquesta poderosa proposta poètica.²

En aquest punt fa acte de presència la figura de Joan Maragall, «el més gran forjador de mites de la Catalunya moderna», «genial ideador de visions mitològiques» i, novament «de manera miraculosa», «el gran *myth-maker* sense deixar de ser un gran poeta, maldestre en la forma a voltes, però inspirat sempre en el vol de l'esperit». Segons Fradera:

Va ser Maragall qui, emparant-se en diverses versions de llegendes forjades per la generació anterior [...], la transformà al servei de la tasca col·lectiva de redreçament i d'unitat cultural de Catalunya. L'empresa maragalliana coincidia a grans trets amb allò que es proposà el nacionalisme del canvi de segle. En aquest sentit, el poeta barceloní va ser un precursor i articulador fonamental de la sentimentalitat que li fou pròpia [i] posà al servei de la causa el mite doble de l'Empordà, el mite de la sardana i el mite de l'esperit de llibertat.³

Com abans Verdaguer, Maragall «se les enginyà per produir una mitificació adequada –la sardana, la sardana fosa amb la llibertat genèrica, l'afany de llibertat, el vent i la geologia– sense haver d'esmentar ni de miracle el republicanisme que tanta responsabilitat tenia en aquella idea».

«Enginyar», «miracle», «des de fora», «empescar», són paraules i expressions prou connotades com per fer-nos pensar que l'operació realitzada per Maragall sobre la imatge de l'Empordà és poc menys que fraudulenta. Conclou Fradera:

2 *Ibid.*, p. 338.

3 *Ibid.*, p. 339.

Ni a la sardana famosa, ni als parlaments on impartí doctrina en més d'una ocasió [...] féu cap referència al respecte. En qualsevol cas, els elements eren prou nebulosos per a poder ser identificats amb facilitat amb el paisatge polític propi del lloc. [...] Maragall era un mestre consumat en la tasca de guanyar hegemonia cultural [...]. I s'empescà un Empordà mar i muntanya, finalment, en el qual l'acció política i cultural dels republicans empordanesos, és a dir, la llibertat pràctica dels individus (allí on, de manera precisa, començava la idea en Pi i Margall), era innecessària i sobrera. Un Empordà apte per contribuir a la tasca del catalanisme d'imaginar el país d'una altra manera, idealment més perfecte i adaptat a les seves aspiracions d'unitat cultural.⁴

El discurs de Fradera és ple de bones intuïcions i parteix de les preguntes adequades quan fa referència a la tradició republicana i al mite de l'Empordà republicà i federal. Per què no fa el mateix en abordar la construcció de la imatge de l'Empordà des del catalanisme, una construcció ideològica ni millor ni pitjor que qualsevol altra si ens ho mirem des d'una perspectiva estrictament analítica? Queda clara la importància que hi tenen els poetes –bons o dolents, tant se val–, en aquesta construcció i, tanmateix, parla de «miracle» quan el que caldria és, des del punt de vista historiogràfic, analitzar el fenomen de la cultura del catalanisme –tan ben delimitat per Joan-Lluís Marfany⁵ en relació amb la construcció d'unes xarxes culturals que se sustenten programàticament sobre la «recatalanització» de la societat catalana i la modernització de les formes polítiques en el context de crisi de representativitat política que es planteja durant les dues darreres dècades del segle XIX a l'Estat espanyol i que culmina amb la crisi de 1898, punt d'arrencada del catalanisme polític i de les noves formes de relació de l'intel·lectual modern amb la societat. En aquest sentit el cas de Joan Maragall és paradigmàtic. No només per la seva capacitat, com a poeta compromès amb una causa, de forjar mites, sinó per la manera com determinades construccions ideològiques són rebudes també «des de dintre», assimilades, reconstruïdes i, si molt convé, reasumides més endavant pel propi «forjador», sotmès, com qualsevol altre actor de la història a evolucions no tan sols personals, sinó també determinades per dinàmiques col·lectives, sobretot quan del que es tracta és de pensar en la situació, el sentit i la funció de l'intel·lectual modern en el context d'una cultura política en construcció i, per tant, en col·lisió amb altres cultures polítiques que defensen o aspiren a aconseguir l'hegemonia a l'Espanya de la Restauració.

Amb això vull dir que no n'hi ha prou amb mostrar (o denunciar) la participació de Maragall en la «imposició» d'una determinada imatge de l'Empordà, sinó que cal analitzar el procés, d'una gran complexitat, des de perspectives múltiples que contemplin la recepció i evolució d'aquestes imatges en relació amb l'evolució del catalanisme en unes circumstàncies històriques concretes que, en el cas concret que ens ocupa, caldria situar a l'entorn del moviment de Solidaritat Catalana, entre 1905 i 1908-1909. Contribuir a aquesta anàlisi, des de l'estudi del vincle de Maragall amb els Jocs Florals i els certàmens literaris, un dels més importants instruments propagandístics del catalanisme a començament del segle XX, és el principal objectiu d'aquest article.

4 *Ibid.*, p. 339-340.

5 Joan-Lluís MARFANY, *La cultura del catalanisme: el nacionalisme català en els seus inicis*, Barcelona, Empúries, 1995.

II

Tot i que una de les peces fonamentals del mite de l'Empordà és la sardana i que Maragall va situar el poema en la secció dels «Cants» de *Visions & Cants* (1900), la relació directa del poeta amb el paisatge empordanès probablement no es va produir fins a 1906.⁶ En canvi, Maragall mantenia contacte amb la imatge literària de l'Empordà des de molts anys abans: només cal recordar la visió aèria que en presenta Jacint Verdaguer a partir de les fades del Pirineu a *Canigó* (1886/1901) o la insistència d'una publicació com la *Il·lustració Llevantina* (1900-1901), on Maragall va col·laborar en diverses ocasions, a posar en circulació una imatge idíl·lica d'una de les comarques, per altra banda, més reticents a abraçar la doctrina del catalanisme just a l'inici de l'estratègia política i cultural coneguda amb el nom de «Catalunya endins» en el marc de la constitució de la Lliga Regionalista.⁷

Cal situar, doncs, Joan Maragall en relació amb la divisió entre els partidaris de mantenir el catalanisme com un corrent ideològic de fons i els partidaris d'intervenir activament en la política de l'Estat espanyol, divisió que se salda, l'any 1901, amb la fundació de la Lliga Regionalista, el primer partit polític catalanista modern. Malgrat la incomoditat que aquesta divisió va causar dins les files del catalanisme i les dificultats, per part d'alguns catalanistes, a prendre partit, Maragall es va decantar per aquesta opció «possibilista». Ho demostra la participació, des de 1898 i, sobretot, des de 1900, en la primera i segona etapes de la revista *Catalònia* (1898-1900) just abans d'entrar a formar part dels col·laboradors de *La Veu de Catalunya*, convertida en diari l'any 1899 i portaveu del nou partit polític. A partir d'aquests moments, Maragall es converteix en un referent intel·lectual inqüestionable per als joves universitaris vinculats al Centre Escolar Catalanista, especialment el grup liderat per Enric Prat de la Riba, amb els joves components del grup de Josep Carner com a principals activistes. En dona fe el volum d'homenatge que proposen a Maragall el 1903 i el paper que aquest representa a les pàgines de la revista *Catalunya* (1903-1905) fins a 1905, data en la qual s'apleguen al voltant de *La Veu de Catalunya* amb totes les conseqüències, és a dir, com a intel·lectuals compromesos amb un projecte polític i cultural que ja l'any següent, verbalitzat-nominalitzat per Eugeni d'Ors, portarà el qualificatiu de «noucentista». Ho remarca també la seva participació activa, a través de la xarxa de jocs florals i certàmens literaris que s'estén per ciutats, viles, pobles i barris simultàniament a la penetració del catalanisme de la Unió Catalanista primer i, a partir de la divisió del catalanisme, de la Lliga Regionalista, en el procés de recatalanització cultural de la societat catalana.

6 Maragall no podrà assistir a la Festa de la Bellesa de Palafrugell, el 1905, perquè la festa coincideix amb el naixement d'un dels seus fills, com comenta a Carles Rahola en una carta del 20 de juliol de 1905; vg. la carta de Joan Maragall a Carles Rahola del 20 de juliol de 1905, dins J. MARAGALL, *Obres Completes*, volum IX, Barcelona, Edició dels fills de Joan Maragall-Sala Parés Llibreria, 1931, p. 124-125.

7 Cal destacar, en aquest sentit, que la *Il·lustració Llevantina. Revista Artística-Literària de Catalunya, Mallorca, València y Rosselló*, dirigida per Josep Alemany i Borràs i amb Ferran Agulló com un dels principals redactors, identifica bellesa i cultura en parlar de Cadaqués (vg. Joseph Albert y Traiter, «Cadaqués», *ibid.*, núm. 12, 1 d'abril de 1901, p. 144), retreu l'existència de dues Figueres, «forastera l'una, ben catalana l'altra; civilisadora aquesta, padró d'ignomínia aquèlla; dignificadora del treball y de la intel·ligència la pròpia, embrutidora del cor y del seny del home la estranya, los bons figuerenchs y'ls que vajan á Figueres á fruir la benhaurada hospitalitat ampurdanesa, podran triar segons llurs aficions y llur patriotisme, podran triar entre assistir al IV Congrés de la Federació Agrícola Catalana ó assistir a les corridas de toros» (Ferran AGULLÓ, «Crònica de Catalunya», *ibid.*, núm. 13, 1 de maig de 1901, p. 150; J. PUIG PUJADAS, «Les fires de Santa Creu a Figueres», *ibid.*, núm. 14, 16 de maig de 1901, p. 170-171) o planteja la necessitat de posar remei l'escassa identificació de Sant Feliu de Guíxols, ciutat moderna, benestant i «lliurecanvista» per la potència de la indústria surera, «amb les aspiracions autonòmiques del catalanisme»; P[ere] COLOMER Y FORÉS, «Sant Feliu de Guíxols y lo catalanisme», *ibid.*, núm. 19, 1 d'agost de 1901, p. 223-225). Maragall va col·laborar amb diversos articles en aquesta revista, un dels quals, significativament, «El sentiment de pàtria», *ibid.*, núm. 2, 16 de novembre de 1900, p. 21. D'aquí endavant, he regularitzat i normativitzat mínimament els textos citats.

1903-1904: Maragall, dels Jocs Florals de Barcelona als de Moià

Joan Maragall, mantenedor dels Jocs Florals de Barcelona de 1903, es converteix en aquests moments en l'autoritat que avala la revitalització de la festa i la modernització defensada pel grup de Carner. El discurs que va pronunciar com a president de l'Ateneu Barcelonès, a l'inici del curs 1903-1904, amb el títol d'«Elogi de la paraula», va ser íntegrament reproduït a *Catalunya*,⁸ igualment com els articles «La nueva generación», «De la pureza en la poesía», «Artículo sentimental», «San Jorge, patrón de Cataluña», i el poema, no inclòs a *Les disperses*, «A dues violes marcides».⁹ Segons el grup de *Catalunya*, i segurament de manera especial Joan Llongueras, «ens plau esmentar en aqueixa ocasió les més belles paraules que'n Maragall ha endressat a la joventut desde'l *Diario de Barcelona*, ja qu'ell ha aparegut en aqueixos Jochs Florals com un Rey dels Joves». Al cap de pocs dies de la publicació del número de *Catalunya* dedicat als poetes joves, Maragall obtenia amb el poema «Glosa» la Flor Natural dels Jocs Florals de Barcelona de 1904 i, al mateix temps, era nomenat Mestre en Gai Saber. La celebració del màxim títol de la institució jocfloralesca coincideix amb l'homenatge que tributen al poeta «els amics»¹⁰ amb la publicació –per subscripció– d'un generós recull d'articles del *Diario de Barcelona* prologat pel mateix Maragall.¹¹

Joan Maragall és considerat en aquests moments «el rei dels joves» i l'homenatge promogut per *Catalunya* sanciona, per tant, el model de poeta i d'intel·lectual que representa:

El catalanisme guardava del seu origen, gayrebé professional, una rigidesa de circuit clos, àdhuc contra la voluntat dels seus capdevaners. Primer s'associaven els poetes y cantaven molt bellament la pàtria; però cantaven en els seus Jochs Florals y en les seves revistes y en els seus comités, y no trascendian. Després s'aixecaven els homes del raciocini, que feien llistes dels caràcters distintius de la nostra nacionalitat, que reculliren nostres aspiracions y las concretaren en bases, que ens digueren ahont anàvam y per què hi anàvam... però ens ho escoltàvam els que de tot allò n'estàvam convensuts, y els homes del raciocini no trascendian. Y madurà un altre gènere d'homes, –aquells homes de la voluntat, del fer diaris bullents, y del endur-se'n las gentades, y del fer espurnejar els ulls ab unas elecciones. Y hi hagué un poeta que tingué l'humilitat d'eixir del castell, de devallar de la montanya, de barrejar-se ab la gent de la vall, de parlar ab las paraulas llargas y ossosas que no eran les seues, y de pendre, ell, l'esperit senzill, la bocina d'un bell énfasis pera que les seues paraules se sentissin més de lluny. En aquella clotada hi vivian els vells al abrigh de la tramontana; l'estatge hi era dols y pacífich. Ells tenían la son, y aquell home els dongué els somnis. Aparegué entre ells com un infant, y feu trencadisses, y rialles sonores,

8 J. MARAGALL, «Discurs llegit per... en l'Ateneu Barcelonès en la sessió inaugural del present curs», *Catalunya*, núm. 20, 30 d'octubre de 1903, p. 361-366.

9 Vg. *Catalunya*, abril 1904. Maragall va publicar *Les Disperses* a l'editorial Joventut, el mateix 1904. Excepte «La nueva generación», publicat el 26 de febrer de 1893 al *Diario de Barcelona*, tots els articles esmentats van aparèixer entre 1902 i 1903 al *Brusi*: «De la pureza de la poesía» (3 d'abril de 1902), «Artículo sentimental» (12 de març de 1903) i «San Jorge, patrón de Cataluña» (23 d'abril de 1903).

10 Vg. «Homenatge a En Joan Maragall», *Catalunya*, núm.15, 15 d'agost de 1903, p. 135.

11 Juan MARAGALL, *Artículos: 1893-1903*, Barcelona, Taller de Fidel Giró, 1904. El llibre va aparèixer amb una «Endressa» de Joseph Carner reproduïda a *Catalunya* i a *La Veu de Catalunya* per tal d'incentivar la subscripció. Sobre el llibre d'«Homenatge a En Joan Maragall».- Edició, per subscripció, de sos articles publicats al *Diario de Barcelona*, vg. «Informació», *Catalunya*.- *Romàntics*, maig de 1904, p. 129-131, especialment la «Llista d'adherits». De la norantena de noms que hi figuren cal destacar la presència dels líders de la Lliga Regionalista (Albert Rusiñol, Enric Prat de la Riba, Josep Puig i Cadafalch), de la Redacció en pes de *Joventut* (Josep Pujol i Brull, Trinitat Monegal, Salvador Vilaregut, Arnau Martínez i Serinyà, Emili Tintorer, Oriol Martí, Lluís Via, Joaquim Pena) i de la de *Catalunya* (Josep Carner, Emili Vallès i Vidal, Joan Alsina i Melis, Joan Llongueras).

y salts irreverents, que sols a un poeta y a un infant són permesos. Ell entrava en els recons no petjats del cor, y prenia, ¡oh maravella!, les actualitats com a pretexte pera trobar les coses eternes y fonamentals, —que'ns és lleu oblidar entre les contingències còmodes— redimint aixís las actualitats y la mateixa tasca preiodística. Fins que un jorn fou tan gran l'audàcia, que aquell home parlà de Sant Jordi, Sant Jordi matador, de l'armadura mitgeval y l'espasa invencible. Car, abans d'anar-se'n de la vall, havia volgut obrir la finestra de bat a bat... Guardem la veu d'aqueix poeta, que és una gran cooperació sentimental a l'obra catalana, una esgarrifansa d'amor y juvenesa; guardem-la, perquè benhaurat el poble a qui un poeta revela un tresor que no poden malversar-lo els erros, ni las decepcions rosegat-lo, ni las lassituts endur-se-li el fulgor immortal.¹²

Aquest poeta i periodista que, segons Josep Carner, el redactor d'aquestes paraules,¹³ dignifica el periodisme «redimint les actualitats» serà l'escollit pel grup de *Catalunya* per formar part del Jurat dels Jocs Florals de Moià de 1904¹⁴ i, l'any següent, per al dels Jocs Florals de Girona. L'estratègia del grup de Carner és anar ocupant per al catalanisme de la Lliga els diferents certàmens literaris que ja existeixen a Catalunya i, sobretot, crear-ne de nous. En aquest sentit, si els Jocs de Moià són un «invent» de Carner i els seus amics, els de Girona, tot just acabats de renovar,¹⁵ constitueixen un camp de proves del projecte de l'incipient catalanisme polític. Girona és, a començament del segle XX, una ciutat provinciana en el sentit més literal de la paraula. Regenerar-la culturalment i políticament serà el principal objectiu dels dos grups intel·lectuals catalanistes de la ciutat que escenifiquen, a partir de 1902, amb la creació simultània de les revistes *L'Enderroch* i *Vida*, la confluència de modernistes i modernistes «de bona mena» en la lluita contra el provincialisme, el regionalisme i el retrogradisme de la societat catalana a través d'un procés de recatalanització cultural que es considera condició indispensable per a la modernització, europeïtzació i nacionalització d'aquesta societat. L'any 1904, tot just un any després de la creació dels Jocs Florals de Girona, la comissió organitzadora constituïda pel Marquès de Camps, Jaume (Santiago) Masó, Joaquim Font, Josep Adroher i Francisco Viver, accepta el repte proposat pels joves de *Catalunya* de renovar la institució jocfloral. No és cap casualitat, doncs, que la presidència dels Jocs de Girona l'ocupi la mateixa personalitat que ocupa la presidència dels de Moià, Joan Maragall, «el rei dels joves».

Això no obstant, entre la celebració dels Jocs Florals de Moià i els de Girona transcorre gairebé un any, decisiu per a l'evolució del catalanisme polític i, de retop, per a l'evolució de la trajectòria de Maragall com a intel·lectual. En efecte, en el decurs de 1904, en ple procés d'edició del volum d'homenatge a Maragall, es produeix un episodi puntual, però d'allò més representatiu per tal com planteja les tensions entre l'intel·lectual i la societat i, en particular, entre l'intel·lectual i la política. Es tracta de la visita del rei Alfons XIII a Catalunya el dia 14 d'abril de 1904, de la decisió de la Lliga Regionalista d'aconsellar la no participació dels catalanistes als actes dedicats a homenatjar el jove monarca i de la crisi que va provocar en el si de la coalició catalanista la decisió d'alguns dels regidors regionalistes de l'Ajuntament

12 «Informació», *op. cit.*, p. 129-130.

13 Vegeu-ne l'anàlisi a Jaume AULET, *Josep Carner i els inicis del Noucentisme*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992, p. 238-245.

14 Celebrat el 10 d'agost 1904, amb un cartell amb deu premis, el Jurat estava constituït per Joaquim Ruyra, president; Emili Vilanova, Guillem A. Tell, Joan Maragall, Josep Carner, Dionís Morató, vocals; Josep Roig i Raventós, secretari.

15 Sobre la substitució del Certamen Literario de Gerona pels Jocs Florals de Girona a partir de 1903, vg. Margarida CASACUBERTA, *Els Jocs Florals de Girona, 1902-1935*, Girona, Curbet, 2010.

de Barcelona, amb Francesc Cambó al capdavant, de trencar l'acord. Maragall, fidel a la independència intel·lectual que l'havia portat, tot just un any abans, a abandonar les pàgines del *Diario de Barcelona* per discrepàncies ideològiques amb la direcció del diari conservador a propòsit del catalanisme, i a declinar la proposta que li va fer Prat de la Riba de col·laborar regularment a *La Veu de Catalunya* en nom d'«aquesta independència que he recollit, i no sense dolor segons li he dit, com el meu tresor», va comentar críticament aquest episodi en un opuscle titulat *De las reys jornadas. Notas de J. Maragall* que va publicar a final de 1904 a la tipografia de L'Avenç i que va provocar, entre d'altres conseqüències, el començament de la pèrdua de confiança per part de Prat de la Riba de qui tot just feia uns mesos semblava destinat a ser un dels verbalitzadors del projecte politicocultural de la Lliga Regionalista.¹⁶ En nom d'aquesta mateixa independència, Maragall havia acceptat la presidència d'un altre certamen, la Festa de la Bellesa de Palafrugell,¹⁷ estretament vinculat, a diferència dels de Moià i de Girona, a uns sectors intel·lectuals que, si bé abans de l'episodi de les «reials jornades» compartien la política «Catalunya endins» de Prat de la Riba, després de l'escissió que es produeix en el si de la Lliga Regionalista per part dels sectors més progressistes dins del catalanisme, inicien una estratègia politicocultural pròpia que recupera alguns dels trets fonamentals del modernisme primigeni i que lluita per aconseguir l'hegemonia política en el mateix terreny i en competència directa amb el catalanisme, ara ja sí, conservador.

1905: De la Festa de la Bellesa de Palafrugell als Jocs Florals de Girona

En efecte: *El Poble Català* (1904-1906), el nou setmanari portaveu dels polítics dissidents de la Lliga Regionalista, conjuntament amb els intel·lectuals modernistes aplegats a l'entorn de plataformes vinculades a la Unió Catalanista com *Juventut* (1900-1906) o *Catalunya Artística* (1900-1905) –no pas *La Veu de Catalunya*– són al darrere de l'organització de la Festa de la Bellesa de Palafrugell, que presidirà Joan Maragall i que suposarà un nou intent de recuperar els valors «desvirtuats» del modernisme a través, novament, de la institució jocfloral, un dels camps de batalla simbòlics on es mesuren i es dirimeixen els conflictes interns del catalanisme.

La convocatòria d'aquest certamen, amb quatre substanciosos premis en metàl·lic destinats a la «mellor composició en vers»; al «mellor treball literari en prosa», sense especificació de tema; a la «mellor sardana llarga per a cobla»; i al «mellor aplec de cançons originals istil género popular, pera una veu sola amb acompanyament de piano»,¹⁸ sembla un experiment directament inspirat per les propostes

¹⁶ Vaig analitzar la recepció de *De las reys jornadas* a M. CASACUBERTA, «Joan Maragall: poeta extasiat, intel·lectual conscient, polític frustrat», *L'Avenç*, núm. 374, desembre de 2011, p. 46-55.

¹⁷ Sobre la Festa de la Bellesa de Palafrugell, vg. Glòria GRANELL, «Josafat de Prudenci Bertrana. Polèmica a la Festa de la Bellesa de Palafrugell (1905) i recepció posterior de l'obra», *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, vol. XLIII, 2002, p. 245-261, i *Prudenci Bertrana: els primers passos de l'artista*, Girona, Ajuntament de Girona, 2003. Vg. també M. CASACUBERTA, «Els certàmens floralescos en el procés de construcció de la cultura del catalanisme: Els casos de Girona, d'Olot i de l'Empordà», dins Josep M. DOMINGO (ed.), *Joc literari i estratègies de representació. 150 anys de Jocs Florals de Barcelona*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 2012, p. 403-435.

¹⁸ «Convocatòria-Cartell: Als poetes, prosistes i músics catalans», dins *Festa de la Bellesa organitzada per la Secció de Belles Arts del Centre Català de Palafrugell, Palafrugell 1905*, Palafrugell, Estampa den Joanola i Ribas, 1906. Formen els Jurats qualificadors, per a la literatura, Joan Maragall, Jaume Massó i Torrents i Joan Vergés i Barris; per a la música, Felip Pedrell, Lluís Millet i Marian Vinyas. Les composicions rebudes són 80 originals literaris i 49 composicions musicals; vg. Joan LINARES I DELHOM, «Composicions rebudes en secretaria», *ibid.*, p. 15-19.

modernitzadores dels sectors intel·lectuals vinculats al catalanisme d'esquerres i aplegats entorn dels setmanaris *El Poble Català* i *Juventut*.

Feia ja uns quants anys que des d'aquestes publicacions s'advertia, seguint els passos dels modernistes de *L'Avenç* (1889-1893), sobre la necessitat imperiosa de modernitzar la festa. Així, el desembre de 1900, Lluís Via arremetia amb força contra l'anomenat estil «floralesc», contra la figura del Mestre en Gai Saber i, en general, contra l'anquilosament d'una institució, d'altra banda, «molt respectable» per «l'obra actual de rehabilitació de la nostra llengua, que a ella en primer lloc se deu».¹⁹ Tot i que, en aquests moments, tothom semblava acceptar la significació altament política dels Jocs Florals de Barcelona i d'alguns certàmens literaris creats a la seva imatge i semblança,²⁰ es fa difícil acceptar la renúncia a la qualitat i a la modernitat literàries de les obres premiades per la institució floralesca. Jeroni Zanné, amb motiu de la publicació del llibre dels Jocs Florals de Barcelona de 1901, ho recorda novament:

Prescindint de la importància política que dins del Catalanisme tenen els Jocs Florals, hi ha que confessar que els seus resultats a favor de la cultura de Catalunya no són avui tan beneficiosos com nosaltres desitjaríem que fossin. Els Jocs Florals contribueixen, sens dubte, a la formació de bons literats: però els bons literats són els que després deuen donar vida als Jocs Florals. I els bons literats, en sa major part, cada dia s'allunyen més del torneig poètic.²¹

I hi insisteix el 1903,²² poc abans que Lluís Via escrigui un article d'elogi a l'«energia» demostrada pels membres del jurat del Certamen Literari d'Olot de 1903 en deixar deserts tots els premis per la manca de qualitat de les obres presentades.²³ «Ara va bé», escriu, encara que no sense matisar la conveniència d'una decisió tan dràstica, cosa que demostra el constant voler i doler dels detractors dels Jocs en un moment en què la xarxa de certàmens literaris creada entorn dels de Barcelona es converteix en una de les principals fonts d'alimentació ideològica del catalanisme polític. El 1904, el mateix Via publica una carta oberta dirigida al Cos d'Adjunts dels Jocs Florals de Barcelona perquè es plantegi la necessitat de reformar-ne els estatuts,²⁴ i Josep Pous i Pagès proposa un nou model de certàmens en el darrer dels articles de «El mal y el remey»:

Jo no crec en la virtualitat dels certàmens. Encara que tinguin tota l'àmplia llibertat de tema que dóna el de què parlo anteriorment, pesa sempre sobre l'escriptor la preocupació del Jurat, de l'espai de temps limitat per a l'admissió dels treballs, totes les condicions, en fi, que la idea de concurs evoca.

Lo verament hermós fóra la creació d'uns quants premis anyals o bianyals per a concedir-los al millor llibre

19 Lluís VIA, «Parlem dels Jochs Florals», *Juventut*, núm. 44, 13 de desembre de 1900, p. 689-691.

20 Vg., en aquest sentit, Francisco PI Y MARGALL, «Discurs del president del Consistori dels Jocs Florals», *Juventut*, núm. 65, 7 de maig de 1901, p. 320-322: «No havia vist mai els Jocs Florals de Barcelona. Els he vist avui per primera vegada, i confesso que m'han sorprès. Me'ls figurava només com una festa literària, com un record d'aquells de Provença. Avui he descobert lo que són. No són els Jocs Florals una festa purament literària: són, a més, una festa eminentment política».

21 G. [Jeroni] ZANNÉ, «Bibliografia.- Jochs Florals.- 1901.- any 43 de sa restauració», *Juventut*, núm. 75, 18 de desembre de 1901, p. 489-490.

22 ID., «Notas bibliogràficas: *Jochs Florals.- 1903.- Any 45 de sa restauració*», núm.180, 23 de juliol de 1903, p. 490-491.

23 Lluís VIA, «Cal donar l'exemple», *Juventut*, núm. 187, 10 de setembre de 1903, p. 593-595.

24 ID., «Quelcom sobre els Jocs Florals. A l'honorable Cos d'Adjunts», *Juventut*, núm. 221, 5 de maig de 1904, p. 281. No va ser fins el 1905, després del fracàs que va suposar un Consistori format per representants dels sectors més tradicionals de la institució jocfloralesca i de la joventut més crítica, que es va iniciar el dificultós procés de reforma dels estatuts dels Jocs Florals de Barcelona.

català de vers o de prosa publicat durant aquell temps. Això deixaria l'escriptor en completa llibertat per a produir la seva obra, i no serien possibles aquelles errades del jurat que moltes vegades ocasiona la lletra manuscrita. Crec que si la creació d'aquests premis no és un fet, cal donar-ne la culpa que ningú s'ha cuidat de fer-ne veure l'acció benefactora als capitalistes catalans. Perquè digueu: què els seria a molts d'ells destinar mil pessetes cada dos o tres anys a la fundació d'aquesta obra meritòria? I què més poden desitjar en la llur riquesa que lligar el seu nom per sempre més a un llibre que pot assolir la immortalitat?

Com a egoisme natural, doncs, fins deixant de banda l'amor que puguin tenir a la terra on han fet la llur fortuna, ells tenen la paraula.²⁵

El certamen «de què parlo anteriorment» és la Festa de la Bellesa de Palafrugell, convocada per la Secció de Belles Arts del Centre Catalanista de la vila, la «convocatòria-cartell» de la qual s'havia publicat poc abans de l'article de Pous.²⁶ L'experiment empordanès consistia, en primer lloc, a «agermanar la poesia i la música en una festa única»;²⁷ i, en segon lloc, a canviar els inútils «objectes artístics» per substanciosos premis en metàl·lic que recompensessin «al guanyador el treball esmerçat en l'obra»²⁸ i a eliminar, amb «les tres flors simbòliques», l'obligació dels poetes a cenyir-se a una temàtica concreta. En aquest sentit, afirma Manuel de Montoliu:

[...] cal endreçar una encoratjadora felicitació al «Centre Català» de Palafrugell, organitzador del concurs literari musical d'aquesta vila, per la valenta iniciativa que ha demostrat, realitzant una sèrie de reformes radicals en la forma i en el fons d'aquestes justes poètiques tradicionals en la nostra civilització. Han demostrat ésser esperits enemics de la rutina i animats de la sagrada i rara mania de la reforma, a la qual se deuen en els avenços en totes les formes de la humana activitat.

Els han tingut la vista prou clara i l'esperit prou sincer per a vèncer i reconèixer públicament la malaltia que corseca aquest arbre centenari dels Jocs Florals, abandonat ja fa molts anys als seus mals de vellúria mercè a un malentès respecte a la tradició. Aquesta cega idolatria al passat ha privat l'aclimatació dels Jocs a les noves circumstàncies de son segon naixement i a l'adaptació de sa revellida soca al terror de la civilització moderna, que no ha pogut fer assimilar dins ses entranyes la frescor i la vitalitat de la nova saba. Aquest treball d'adaptació a l'esperit de l'època és el que han començat generosament aquests valents organitzadors. Dins d'un cercle modest com suposa la celebració d'un concurs a una vila de segon o tercer ordre, la reforma ha sigut radical i plena de bon sentit.²⁹

25 J. POUS I PAGÈS, «El mal y el remei. VIII: Resum y conclusions», *El Poble Català*, núm. 22, 8 d'abril de 1905, p. 1-2.

26 Vegeu-la publicada a «Festa de la Bellesa organitzada per la Secció de Bellas Arts del Centre Català de Palafrugell. Cartell del concurs», *Lo Geronès*, núm. 515, 11 de març de 1905, p. 1, o, entre moltes altres, a les «Noves», *Joventut*, núm. 266, 16 de març de 1905, p. 183.

27 Vg. «Noves.- Festa de la Bellesa», *El Poble Català*, núm. 36, 15 de juliol de 1905, p. 4.

28 Josep POUS I PAGÈS, *op. cit.*, p. 2: «Això és lo que han ja fet els organitzadors de la *Festa de la Bellesa*, qual cartell se publicà no fa gaire en aquestes planes. Jo els felicito calorosament per la llur iniciativa. És el primer pas veres la solució de l'actual conflicte, i em felicito doblement que siguin empordanesos els que l'han donat».

29 M. de MONTOLIU, «Sobre el concurs de Palafrugell», *El Poble Català*, 23, 15 d'abril de 1905, p. 1.

segueixen pera eregir-se en definidor ab tan poca aprensió y pera donar patents de traïdor d'una manera tan... desenfadada.

D'això se'n diu amor a la llibertat! Ay, *manos*, que'ns sembla que os aneu tornant *manos*, y que la *Fraternidad* cada dia va a menos, com ja hi ha vingut en aquestes eleccions, en que'l carro ja vos ha començat d'anar pel pedregat, donchs a pesar del triomf, heu tingut una *barbaritat* de vots menos qu'en les eleccions anteriors.

A *Las Noticias* del passat divendres hi llegirem lo següent:

Parece ser que entre el elemento joven de la asociación republicana Catalaña Federal, ha sido vista con desagrado la proposición de inteligencia con los disgregados restos del partido federal barcelonés, presentada á la aprobación del consejo directivo recientemente, por entender que éstos últimos son incompatibles con las ideas francamente nacionalistas de los primeros, y que es preferible continuar como hasta ahora, á ser muchos y mal avenidos.

Després a les mateixes *Noticias* hi hem llegit que una delegació de «Catalunya Federal», composta pels elements partidaris d'unirse ab en Vallés y Ribot, farà o ha fet tantetjos aprop dels federals d'en Vallés... sense que això sia comprometre a la societat a que pertanyen (segons ells diuen).

No obstant, els federals de criteri oposat opinen que tot això es política de *camarilla*, que tornarà a malejar a tots.

Nosaltres també opinem així, y ens abstenim de calificar la política d'aqueixos senyors delegats pel molt fàstich que'ns fa.

Si les eleccions haguessin de provocar *gayres conflictes* com l'ocorregut ab l'alcalde de Vich, quasi foren desitjables.

Havent sigut sollicitada en català l'autorització d'un *meeting* regionalista, aquell infelís alcalde la denegà fundantse en que la sollicitud devia estar redactada en l'idioma oficial.

Y l'Albert Rusiñol se queixà al ministre, y aquest feu tornar immediatament sobre son acort a l'alcalde de Vich, manantli que deixés celebrar el *meeting* acte seguit, com així se feu.

Nosaltres a l'alcalde de Vich li donariem un premi per la seva etzegallada. No així al ministre, que no vol que *tinguèim rahó* com ho volia dit alcalde al fer que'ns queixéssim de les arbitrarietats caciquistes.

Està vist que als ministres y als cacichs els hi fan mala obra fins sos propis partidaris, ab llur catalanofobia o ab llur imbecilitat.

La secció de Belles Arts del «Centre Català» de Palafrugell ha publicat el cartell ab les condicions del concurs que pera premiar les millors obres literàries (en prosa y vers) y musicals, ha organitzat baix el títol de *Festa de la Bellesa*.

Aqueix concurs té una importància excepcional, com se pot veure:

Se concediran:

500 pessetes a la millor composició en vers.
500 pessetes al millor treball literari en prosa.

400 pessetes a la millor sardana llarga pera copla.

400 pessetes al millor aplech de cançons originals, estil popular, pera una veu sola ab acompanyament de piano.

200 pessetes pera que'l jurat musical pugui crear un accésit a cada premi, si ho creu convenient.

Pera'l tema y forma de les composicions se deixa als autors en completa llibertat, ab tal que tot sia escrit en català. El passat d'admissió quedarà tancat el 15 de juny vinent. Tots els treballs, rigorosament inédits y escrits ab lletra clara que no sia la de l'autor, deurán enviar-se a la secretaria de la secció de Belles Arts del «Centre Català» de Palafrugell, sense firma y en la forma acostumada en nostres Jòchs Florals. Al publicarse'l fallo dels jurats, els autors que resultin premiats cuydarán de fer saber a la secció organitzadora llurs noms y domicili. El dret de publicar les obres literàries premiades se'l reserva la comissió organitzadora per un any. De les musicals podrà guardarse la propietat o cedirla. L'autor del treball guanyador del premi de vers nomenarà Reyna de la Festa. Les partitures de sardanes deurán anar acompanyades d'una reducció pera piano, tota vegada que durant la festa's llegirán o executarán les composicions premiades. La festa's celebrarà'l dia 22 del vinent juliol. Els jurats calificadoros están formats pels senyors següents: pera la literatura, en Joan Maragall, en Jaume Massó y Torrents y en Joan Vergés y Barris; y pera la musica en Felip Pedrell, en Lluís Millet y en Marián Vinyas.

Felicitem a nostres amichs de Palafrugell per la organització d'un certsmen tan serio com aquest, desitjant que son exemple tinga força imitadors a Catalunya pera bé de les arts y les lletres y dels qui ab seny y cor les conreuen.

La setmana passada estigué exposat en la Sala Parés un retrat pintat per en Fèlix Via. Com a pintura verista no deixa res que desitjar, donchs hi ha troços que donen la il·lusió de la realitat. Com a factura, es fet ab la facilitat que dona sols una gran pràctica. Com a sem-

Una reforma d'aquesta categoria només es podia assajar, com diu Montoliu, en «una vila de segon o tercer ordre», però únicament podia tenir una projecció real si hi participaven personalitats de la talla de Joan Maragall, Jaume Massó i Torrents –membres, amb Joan Vergés i Barris, del jurat literari– o Felip Pedrell, president del jurat musical. Tots ells, en connivència amb una joventut que identifica plenament modernisme i catalanisme i que actua «des de dins» del territori empordanès igualment com ho poden fer els altres sectors ideològics amb els quals es disputen l'hegemonia política, es proposen «dignificar» el paper de l'art en la societat moderna a través de la professionalització de l'artista, al mateix temps que col·laboren en la construcció simbòlica de la nació catalana d'acord amb el projecte «Catalunya endins» d'Enric Prat de la Riba, primer, i, després de l'escissió dels representants del catalanisme d'esquerra de la Lliga Regionalista el 1904, en la configuració d'una nova proposta política sobre els pilars d'un catalanisme progressista.

És així com es pot entendre la conjunció de música i literatura en una festa en què la Bellesa, al marge de constreïments temàtics, toca amb els dits «alats»³⁰ un paisatge molt concret –el de l'Empordà– i la dansa destinada a convertir-se en un dels símbols de la catalanitat. Com diu Maragall al final del seu discurs presidencial, una veritable «oració» a la Bellesa:

Doncs una festa de bellesa hauria d'ésser la representació d'un d'aquests instants. Per a fer-la nosaltres, aquí tenim l'Empordà, que per a mi és la flor de Catalunya, perquè tot el que fa Catalunya, i hi ha en ella, des de la neu dels Pirineus fins al baix horitzó marí, també fa l'Empordà i en ell es troba. Doncs triaria un lloc que fos així mateix la flor de l'Empordà –com aquell qui diu la flor de la flor– i triaria el més bon temps de l'any; i a les envistes de les altes blancors de la gran serra i de la blavor del mar sota l'altra blavor del cel, i en un prat ben verd i de bona ombra, faria comparèixer les noies empordaneses més boniques, que serien com la flor de la boniquesa catalana, i que dansessin! Agafades de mans amb els fadrins més forts i destres, coronats de vermellor, que dansessin la gran dansa, la sardana: i l'amor ja hi fóra. I uns bons cants! Que tants com són de mena cantadors en tota la nostra terra hi acudissin a cantar cançons belles, perquè tothom pogués conèixer quins les canten millor, i cançons noves per a donar la palma a la més ben trobada. I el mateix els poetes, a veure quin més forta donaria la santa extremitud de la paraula; i també els qui fan viure la pedra en forma humana; i els qui barrejant només colors ja en tenen prou per a crear la imatge expressiva de l'ànima de les coses: tots aquí en un bell redós, que el guarnissin favorable a l'ensomni de les coses imaginades. I tot voltant, nins que juguessin a mil jocs de córrer i riure; i vells en els pedrissos al sol i a l'ombra, que duguessin aparellades rondalles i belles sentències. I fires de totes les coses del pla i de la muntanya que comprades o venudes fan la vida més bella. Oh! quin brogit i quin vaibé i quines rialles, i quin lligar-se els ulls i els cors, i quin alçar-se glòries noves i coronar de fulles fresques els fronts que es comencen a acotar marcits i les blanques cabelleres. Oh! les grans festes anyals de la bellesa catalana!

Mes això no es fa pas de cop i volta, i heus aquí que ara nosaltres comencem. En un gra de poesia en una bella passada, hi ha la llavor de tota la bellesa del món. I així com us he dit que de Natura contemplada en estat de gràcia en naixia l'amor i tota llei de boniquesa, també ara us dic que una paraula inspirada, una harmonia profunda, us pot donar, amb delícia d'estranya i concentrada fortalesa, la visió de totes les neus de les muntanyes, de les verdors renaixents, de la verdor a l'ombra, i de l'aimada que hi dansa somrient-vos. Només cal la gràcia.³¹

30 Utilitzo la imatge que Carner aplica a la poesia, «profètica i alada», a Josep CARNER, «Amb motiu d'una novel·la», *La Veu de Catalunya*, 4 de juliol de 1908.

31 J. MARAGALL, «La festa de la Bellesa de Palafrugell. Discurs presidencial», dins ID., *Obres completes*, vol. XX, ed. cit., 1935, p. 27-33 (cit., p. 31-33).

En aquests termes, segurament, entenia Joan Maragall a començament de segle la seva col·laboració amb el projecte polític de Prat. I ho feia a través d'una activitat frenètica que coincidia amb un moment de màxima plenitud personal i intel·lectual. L'any 1905, a part de presidir la Festa de la Bellesa de Palafrugell, Maragall presideix els Jocs Florals de Girona i accepta el paper de mentor de la burgesia catalana novament des de les pàgines del Brusi,³² sense abandonar les seves col·laboracions a *La Veu de Catalunya*, a *El Poble Català* o a *Juventut* ni, sobretot, la seva creació poètica. Tal com escriu en una carta al seu amic Josep Pijoan, té por de convertir-se en una «gran *patum*».³³ De fet, ja ho era quan, l'estiu de 1905, el mateix Pijoan li demana de part de Prat de la Riba de col·locar el seu nom a les llistes electorals de la Lliga Regionalista al parlament de Madrid, proposta que, després de pensar-s'ho molt, Maragall declina.³⁴ En qualsevol cas, la seva autoritat reconeguda legitima el projecte empordanès i sanciona un dels veredictes més polèmics de la història dels premis literaris a Catalunya: la distinció, per damunt de *Josafat* de Prudenci Bertrana, de *L'home bo* de Josep Pous i Pagès. No podem aprofundir aquí en els termes de la polèmica, però sí que hem de recordar que ningú no va passar per alt ni la superioritat literària de l'obra finalista en relació amb la guanyadora, ni els motius reals que expliquen el veredict final. Joan Vergés i Barris els explicita clarament en la memòria del secretari del jurat literari³⁵ i són indistriables de la força que, malgrat la modernitat de l'experiment palafrugellenc, continua tenint l'extraliterària moral, com ho demostra el fet que el jurat esculli distingir, en comptes del «drama punyent que batega en l'interior d'aquell home, les violentes convulsions de son esperit turmentat, que es transparenten en ses accions i en ses paraules, ens suggestionen tan fortament que ens produeixen la noble fruïció de l'art», una obra que «vos omple el cor d'emoció, que vos asserena l'esperit, que vos acarona el cervell d'una aura refrescant i purificadora, que us inunda tot l'ésser d'un plaer inefable». Per la seva banda, Maragall, sense fer cap referència a la novel·la de Bertrana, explicita les raons del veredict en el pròleg que, amb motiu de l'aparició de la traducció al castellà d'una altra de les novel·les de Pous i Pagès, *Por la vida*, va dedicar a *L'home bo*:

Pero al naturalismo ampurdanés aporta Pous un elemento extra-artístico que no es de extrañar en un hombre, como él, de una sola pieza, según hemos dicho. Y esto que aporta Pous a su novela es la tesis, son sus ideas y sus sentimientos sociales, su afán de libertad y justicia, manifestados especialmente en sus novelas *Per la vida* y *Revolta*; y de modo supremo ya, en aquel *Home bo*, todavía no publicado en libro, obra de un tolstoísmo perfectamente asimilado y resuelto en un ambiente pirenaico, bien catalán, y en el que la prosa de Pous ha llegado a su mayor grado de fuerte sobriedad, de pureza, de poesía.³⁶

Si la professionalització de l'escriptor és l'objectiu que hi ha al fons de tots els intents de modernització dels Jocs Florals a començament del segle XX, no podem sinó constatar el fracàs del valent assaig

32 Vg. Enrich de FUENTES, «Miracle», *Juventut*, núm. 284, 20 de juliol de 1905, p. 459.

33 Vg. «Carta de Joan Maragall a Josep Pijoan (ca. maig de 1903)», dins J. MARAGALL, *Obres Completes*, vol. XXIII, ed. cit., p. 16-19.

34 Vg. «Carta de Joan Maragall a Enric Prat de la Riba (Olot, 27 d'agost de 1905)», dins J. MARAGALL, *Obres Completes*, vol. XXIV, ed. cit., p. 111-113.

35 Vg. «Memòria del Secretari del Jurat literari, En Joan Vergés i Barris», dins Festa de la Bellesa de Palafrugell, Imp. Joanola i Ribes, 1905, p. 37-46.

36 J. MARAGALL, «*Per la vida*, de J. Pous y Pagès», dins ID., *Obres Completes*, vol. XVIII, ed. cit., 1934, p. 204-208. La traducció al castellà del llibre de Pous i Pagès va ser deguda a Albert de Quintana i prologada per Joan Maragall. Vg. J. POU Y PAGÈS, *Por la vida*, Barcelona, E. Domènech, 1911.

empordanès; però no hem d'oblidar que, en realitat, molt per damunt d'aquest objectiu eminentment literari, hi ha el polític, i que aquest sembla haver-se assolit plenament, ja que al darrere de la Festa de la Bellesa s'hi percep la intenció d'integrar l'Empordà, comarca tradicionalment vinculada al republicanisme i al federalisme,³⁷ en el gran projecte del catalanisme polític; i la Festa de la Bellesa de Palafrugell representa l'inici de la construcció simbòlica de la identificació entre les essències de l'Empordà i l'«ànima» de la Catalunya que busca la seva llibertat mitjançant la pràctica política. Per això, ningú –excepte Bertrana– no es lamenta del fracàs que suposa, en sentit estricte, la festa de Palafrugell. En definitiva, el que tothom destaca és la continuïtat que un dels principals organitzadors, Joan Linares Delhom, s'afanya a recordar des de les pàgines de la revista *Emporium* (1905-1906) immediatament després de la celebració de la Festa de la Bellesa:

El nostre plan, dit en poques paraules, és aquest:

Fundar una associació empordanesa quin principal fi siga la celebració anyal d'una Festa, amb el corresponent

Concurs, com la que enguany hem fet a Palafrugell,

Premis en metàl·lic,

Temes lliures,

Concursos mixtes de Literatura i Música,

Celebració de la Festa cada any en diferent població de l'Empordà (Alt i Baix).³⁸

Per bé que la finalitat explícita de la nova associació ha de ser posar ben alt «el nom de l'Empordà» i «ajudar al desvetllament artístic de la nostra terra»,³⁹ s'entén que aquest desvetllament artístic ha de ser convenientment dirigit a construir la imatge literària i musical de l'Empordà catalanista. És ben significatiu, en aquest sentit, que la segona de les poblacions empordaneses on se celebri la Festa de la Bellesa sigui Figueres i que Joan Maragall hi repeteixi presidència. Però encara ho és més, segurament, que el guanyador del premi de poesia de Palafrugell, Gabriel Alomar, aparegui també com a guanyador d'un dels premis dels Jocs Florals de Girona de 1905, celebrats pocs mesos després.

En efecte, l'autoritat reconeguda de Joan Maragall acabava de sancionar un dels veredictes més polèmics de la història dels premis literaris a Catalunya, però la distinció de *L'home bo* de Josep Pous i Pagès per damunt de *Josafat* de Prudenci Bertrana no situava Joan Maragall en la millor posició per enfrontar-se, la mateixa tardor de 1905, a Girona, al gran perdedor de la festa literària de Palafrugell. El jurat presidit per Maragall, amb Xavier Montsalvatge, Joan B. Torroella com a vocals, i Francisco Viver com a secretari, premia l'autor de *Josafat* per la prosa titulada «Viva els tres reis». La Flor Natural d'aquests tercers Jocs Florals de Girona va ser per al poema «Lamed i Hebron», de Rafael Masó; i Joan

37 Vg. Emili TINTORER, «El catalanisme a l'Empordà», *Juventut*, núm. 140, 16 d'octubre de 1902, p. 665-667, i ID., «El catalanisme a Sant Feliu de Guíxols», núm. 148, 11 de desembre de 1902, p. 804-806.

38 Vg. Joan LINARES DELHOM, «Un projecte», *Emporium*, núm. 2, 15 d'agost de 1905, p. 21-22. Ja se'n va fer ressò E. TINTORER, «Carta de fora», *Juventut*, núm. 286, 27 de juliol de 1905, p. 473-475 i ID., «Noves.- Festa de la Bellesa», *op. cit.*, p. 4. Caldria analitzar detalladament l'evolució d'aquest projecte i la participació de poblacions com Sant Feliu de Guíxols, L'Escala o La Bisbal, entre d'altres, a partir de l'exhumació i contextualització dels certàmens literaris creats sota el paraigua d'aquesta associació. Aquest és un dels objectius principals del projecte de recerca FFI2011-24706: Literatura y corrientes territoriales: Las tierras de Girona (1868-1939).

39 J. LINARES DELHOM, *op. cit.*, p. 22.

Llongueras, Vicenç Piera i Miquel Juanola van obtenir-hi el primer, segon i tercer accèssits respectivament. Pel que fa als premis extraordinaris, Josep Carner se'n va endur tres amb «Capvespral», el recull *Gironines* i un primer tast d'*Els fruits saborosos*, «Els raïms immortals». Miquel de Palol va ser guardonat pels *Sonets automnals*, i Rafael Masó, novament, ho va ser per la cançó «Pim pom d'or». Però el que ens interessa de remarcar en aquest context és la presència, per primera vegada en el veredictes dels Jocs Florals de Girona, del mallorquí Gabriel Alomar amb el sonet «La quàdriga».

Poeta jove destacat per Josep Carner en el número esmentat de la revista *Catalunya*, mallorquí pan-catalanista que contribueix a «verbalitzar» l'«aspiració de Mallorca», Alomar serà catapultat a Barcelona des de les pàgines de *Catalunya* i de *La Veu de Catalunya* a partir, sobretot, de 1903. Poeta parnassià i «arbitrari», és un acèrrim defensor de la forma en poesia i, per consegüent, un ferm partidari del sonet. A final de 1905, quan se celebren els Jocs Florals de Girona, Gabriel Alomar ha deixat de ser la nineta dels ulls de Carner, igualment com ho ha deixat de ser Maragall. Entre altres motius, el distanciament s'explica pel paper que va representar Alomar en el cicle de conferències protagonitzat per mallorquins i celebrat a l'Ateneu Barcelonès –presidit per Maragall– on hissa novament la bandera del Modernisme amb el nom de Futurisme, cosa que li val el comentari mig irònic mig despectiu de Carner: «Alomar havia de donar la nota radical». Però, sobretot, Alomar és un dels intel·lectuals que se separa, el 1904, de la Lliga Regionalista i de *La Veu de Catalunya* per començar a participar en el projecte polític alternatiu –catalanista, progressista i republicà– que té com a portaveu *El Poble Català*. Guanyador al seu torn d'un dels accèssits a la Flor Natural dels polèmics Jocs Florals de Barcelona del mateix any 1905 i vencedor absolut del premi de poesia de la Festa de la Bellesa de Palafrugell amb el poema «Les cabelleres»,⁴⁰ la distinció d'Alomar a Girona és un indicatiu no només de la participació del Consistori gironí en la modernització dels Jocs Florals, sinó també de l'aparició de noves propostes polítiques i culturals dins del catalanisme que pugnen entre si per tal d'afirmar-se en tots els àmbits de la vida cultural.

Les peculiaritats dels Jocs Florals de Girona –l'existència dels quals depèn del pacte entre diferents sectors ideològics i polítics de la societat gironina i, per tant, no són patrimoni exclusiu de cap sector– els converteixen en un observatori immillorable de la complexitat dels processos culturals a la Catalunya del començament del segle XX. El grup de Carner, a través dels gironins de *Vida*, hi ha exercit una influència notable. Això no obstant, a diferència dels Jocs Florals de Moià, de Palma, de Viladrau o del Certamen Literari d'Olot, l'adhesió del grup no ha estat completa, com ho demostra el tractament diferent que reben els Jocs Florals de Girona a les publicacions periòdiques que controla el grup, especialment la revista *Catalunya*. No és estrany, doncs, que en plena lluita pel monopoli cultural del catalanisme, després del fracàs dels intents d'aglutinació a l'entorn de *La Veu de Catalunya*, els «futuristes» d'*El Poble Català* es proposin conquerir espais aparentment afins com el Consistori dels Jocs Florals de Girona tal com queda constituït, en l'edició de 1905, amb Joan Maragall com a president del jurat, però, sobretot, amb la presència de Xavier Montsalvatge en el jurat qualificador. Això és el que explicaria, per altra banda, que el grup modernista de Girona en pes –l'autor de *Josafat* inclòs, malgrat la decepció que sens cap mena de dubte li va reportar el fracàs de Palafrugell– s'integri formalment a la Redacció

40 Vg. «Noves: La Festa de la Bellesa», *op. cit.*, p. 4.

d'*Emporium*. Xavier Montsalvatge, Miquel de Palol, Joaquim Pla i Carles Rahola des del primer número i Bertrana a partir de final d'any formaran el grup més compacte que la ciutat de Girona aconsegueix aportar a la cultura del catalanisme.⁴¹

1906: «*Emporium*» i la Festa de la Bellesa de Figueres

La Festa de la Bellesa de Figueres, subtitulada «Concurs Artístic Català organitzat per la subcomissió de festeigs de les Fires de Santa Creu de Figueres»⁴² amb un cartell sensiblement distint al de l'any anterior (i un jurat format per Ignasi Iglésies i Josep Pous i Pagès, pel que fa a la part literària, i per Lluís Millet, Francesc Alió i D. Mas i Serracant, pel que fa a la musical), presenta algunes diferències substancials en relació amb la de Palafrugell. A més de la reducció substancial de l'import dels premis –les cinc-cents pessetes dels premis de poesia i de prosa es converteixen en dues centes-cinquanta– tornen a aparèixer els inevitables objectes d'art –flor natural inclosa– i l'especificació de temes.⁴³ Amb una participació considerable, sobretot en la secció literària –s'hi van presentar cent vuitanta-vuit composicions literàries i catorze de musicals–, la Festa de la Bellesa de Figueres obté ben poc ressò artístic⁴⁴ i, en canvi, una gran transcendència simbòlica, en la mesura en què Joan Maragall converteix el discurs presidencial en un elogi de l'Empordà per la llibertat que caracteritza el tarannà dels seus habitants i en un elogi de la sardana com a dansa «federal»:

Salut, noble Empordà, cel ventejat, terra neta, mare de gent valenta i franca, hostel del treball i sa alegria, pubilla del Pirineu i el mar, capçal de la pàtria, mirall de Catalunya. [...] Terra de llibertat és lo que jo en diria de l'Empordà per a fer-ne tot l'elogi en una sola paraula; perquè en aquesta paraula, llibertat, s'hi troben totes aquelles virtuts vostres i sols amb elles és digne un poble d'ésser lliure. Com se sol dir de tots els catalans, pot dir-se per excel·lència de vosaltres que cada u té un rei al cos. Digueu: –Sí que l'hi tenim, però de tal manera que cada u respecta el rei que hi ha al cos del germà amb la condició que tots respectin el que hi ha en el nostre–. I en aquesta mútua reconeixença s'hi troba la veritable llibertat, i no n'hi ha pas d'altra que mereixi ben bé aquest nom.

41 «Llista de col·laboradors», *Emporium*, núm. 1, 30 d'agost de 1905 (coberta). La notícia de l'aparició d'*Emporium* es publica a *El Poble Català*, núm. 38, 29 de juliol de 1905, p. 4. La constitució del grup gironí com a part integrant de la Redacció de la revista és notificada a *Emporium*, núm. 5, 30 de setembre de 1905, p. 68, i a «Moviment autonomista: Girona», *El Poble Català*, núm. 49, 14 d'octubre de 1905, p. 4.

42 Vegeu-lo publicat a *Festa de la Bellesa. Concurs artístic Català organitzat per la sub-comissió de festeigs de les fires de Santa Creu de Figueres, Figueres, maig de 1906*, Palafrugell, Estampa den Joanola i Ribas, 1907, p. 7-9. La comissió organitzadora de la Festa de la Bellesa de Figueres és formada per Josep Puig Pujades, Joaquim Cusi, Lluís Massot, Felip Llonc, Francisco Sala i Joan Antic.

43 És el cas del quart i del cinquè premi del cartell, «un cuadro d'un pintor català, al millor sonet sobre tema lliure» i «un objecte d'art en bronze, a la millor poesia dedicada al fundador de les societats corals de Catalunya en J. Anselm Clavé».

44 El veredicte és el que segueix: el premi «de vers» l'obtingué el poema «El primer fill» de Josep Palahí, i el «de prosa junt amb l'accésit se partiren en dos premis iguals i d'igual categoria entre les composicions "Anyorança" quin autor resultà ésser en Francisco Presas i "Margarideta" d'en Prudenci Bertrana». Gabriel Alomar va obtenir el premi al sonet amb «La visió de Getsemani»; vg. «Memoria del secretari del Jurat literari, En J. Pous i Pagès», *Festa de la Bellesa. Concurs Artístic Català organitzat per la sub-comissió de festeigs de les fires de Santa Creu de Figueres, maig de 1906*, Palafrugell, Estampa den Joanola i Ribas, 1907, p. 43-50. És interessant destacar que el poema guanyador és el mateix que l'any anterior, a Palafrugell, Joan Vergés i Barris havia destacat en la memòria del secretari juntament amb un altre, «Mortblond i Sorbeila», de Joan Llongueras, que va obtenir, al cap de poques setmanes, la Flor natural dels Jocs Florals de l'Escut Emporità de la Bisbal; vg., a banda del discurs de Vergés suara esmentat, «Noves», *Emporium*, núm. 2, 15 d'agost de 1905, p. 32.

Així la vostra sardana s'ha fet la dansa catalana, perquè és una dansa de reis: tothom hi va a una, però cadascú hi entra i en surt quan vol; i mentre és dins se subjecta a la llei de son compàs, que és com si diguéssim el ritme de la vida social, la llei igual per a tots i, no obstant, a mida de cada u; que el vell la dansa com a vell, el jove com a jove, la dona com a dona, el nin com a nin, sense que per xò l'un embarrassi l'altre, ni ningú perdi el majestuós acompassament del tot; i quan no el vol seguir més, marxa a son arbitri, deixant a llur plaer els que vullen seguir-lo; mentre hi és, se lliga a tots per les mans; mes les mans són franques de pendre i de deixar. Voleu entrar-hi? La rodona s'obre i dues mans vos prenen. Voleu sortir-ne? Aquelles mans mateixes vos solten lliure, i la rodona tornant-se a tancar segueix impertorbable la seva rítmica llei. Feu lo que vullau, mai hi feu nosa perquè mai hi feu falta; i a mercès d'aquesta santa llibertat, la rodona s'eixampla o s'estreny, és xica o és grossa, és de tres o de tres-cents, però tant sardana són tres-cents com tres; és unió i llibertat alhora; és la dansa federal que ajunta als homes lliures i als pobles lliures; és la dansa catalana.⁴⁵

Per la seva banda, el flamant guanyador de la Festa de la Bellesa de Palafrugell i secretari del jurat literari de la de Figueres, Josep Pous i Pagès, converteix el seu discurs en una càrrega contra la manca d'ambició cultural dels empordanesos i, més concretament, dels figuerencs, a partir d'una severa crítica a l'afició pels balls «de saló» i d'una defensa aferrissada del teatre com a escola de bons costums:

Perquè –i no us prengueu a mal lo que ara vaig a dir-vos– la vida intel·lectual de Figueres n'és molt necessitada de l'empenta que el florir d'aquesta festa pugui donar-li [...] Tots sabeu lo que preocupa principalment els figuerencs; tots sabeu que el ball és com el centre de rotació de la vida figuerenca. [...]

El teatre, de totes les belles Arts que es dirigeixen al cor i al pensament, és la d'influència més grossa, més directa sobre les multituds. Per què no heu de fer-lo servir per a treure el jovent de les sales de balls inclinant-lo a un espectacle que eduqui el sentiment i desvetlli la intel·ligència?⁴⁶

La necessitat de recatalanitzar la societat catalana passa, doncs, per damunt dels problemes de professionalització a què respon la primera convocatòria de la Festa de la Bellesa de Palafrugell i de la necessitat de modernitzar la institució flouresca. El discurs de Pous i Pagès, de to regenerador i altament didàctic, se situa plenament en l'òrbita catalanista en uns moments, marcats pel moviment de Solidaritat Catalana, en què la tan lloada «llibertat» empordanesa podria fàcilment convertir-se en un problema de lesa pàtria. D'aquí que Joan Maragall construeixi a través dels discursos de Palafrugell i de Figueres una oda en prosa a l'Empordà, comarca que ha de tenir un gran pes en la construcció de la Catalunya «catalana» que el catalanisme es proposa «reinventar» a través de la xarxa de centres catalanistes, certàmens literaris, ateneus i orfeons. Maragall ha pres el testimoni de Jacint Verdaguer, mort el 1902, poc després d'haver presidit els Jocs Florals de la Bisbal, el 1901, i d'haver posat unes quantes pedres fonamentals en la construcció literària de l'Empordà com a dipositari de les essències de la pàtria.⁴⁷ Unes determinades essències, és clar, que complementen les dipositades en el mite de la

45 «Discurs del president del Jurat literari En Joan Maragall», *op. cit.*, p. 33-42.

46 *Festa de la Bellesa organitzada per la Secció de Belles Arts del Centre Català de Palafrugell*, *op. cit.*, p. 44-45.

47 Maragall comenta aquest discurs a J. MARAGALL, «Pròleg al llibre *Discursos* de Mossèn Jacint Verdaguer», *Obres Completes*, vol. V, Barcelona, Edició dels Fills-Sala Parés Llibreria, 1930, p. 54.

Muntanya catalana o, malgrat les particularitats del cas gironí, les del mite de les «pedres de Girona».⁴⁸ En qualsevol cas, Maragall aconsegueix convertir, a través de la poesia –indistintament en vers i en prosa–, la idiosincràsia empordanesa en símbol de la identitat catalana.

III

Aquest símbol adquirirà un gran rendiment, dins el marc de les relacions entre Catalunya i Espanya, en la construcció del discurs ideològic de l'Espanya federal mitjançant el símbol sardanístic, però serà també utilitzat, per part del mateix Maragall, en altres contextos. Així, la imatge de l'Empordà és presentada com a toc d'alerta davant dels abusos de poder de l'Estat espanyol en el marc de la constitució del moviment de Solidaritat Catalana, tal com ho demostra l'article que Maragall publica a *El Poble Català* poc després de la celebració de la Festa de la Bellesa de Figueres contra el projecte del govern estatal de situar-hi una presó provincial:

Jo no sé com a hores d'ara ja no està tot Catalunya abrandat d'ira d'aquest tort que volen fer-nos, de llençar la taca d'un presiri damunt de nostra més bella encontrada. No n'hi ha prou amb aquell grilló posat als peus de la imperial Tarragona? Lo més noble per la història, lo més pur per natura, ens ha d'esser com triat per a malmetre-ho? És dir que Catalunya ha d'esser la terra dels presiris d'Espanya, i aquest serà a l'últim el nostre signe en la germanor ibèrica? Ja us dic jo que si ho sofrim serà ben bé que ens ho mereixem; i també us dic que si no ho volem, no serà.

València no volgué per bisbe al P. Nozaleda, i no ho fou: i em sembla que encara hi ha bon tros de l'una cosa a l'altra. Lo que cal és arribar a entendre-ho ben bé... què dic entendre-ho?... sentir-s'ho ben bé a dintre això d'un presiri a l'Empordà. Que no l'heu vista mai aquella plana d'Empordà? Ah! és que si l'heu vista i teniu sentits i sang catalana a les venes, me sembla impossible que ja no us cruixen les dents només d'imaginar aquella gran boniquesa que fa venir desig de pur amor com un rostre de verge –perquè joestic en què és el rostre de la nostra aimada Catalunya– escupit de tal manera.

Que no me l'heu vist, des del cim mateix que volem fer-ne el presiri, aquell golf de Roses que es bada com un bell somri d'infant allà al capdavant de tot; i allà al darrere al capdamunt la puresa de les neus que pirinenques, immòbils sota el cel atramuntat i net com un mirall, i les més veïnes altures de Requesens i la Mare de Déu del Mont, dretes, solemnes, d'una sola ratlla pura de daltbaix, i el pla tan graciosament poblat i conreuat com una sola hisenda ben portada? I aquella noble Figueres, franca com una mà oberta a tot hoste o caminant; i aquella alegria que hi ha en els aires, i aquella música que hi ha en la veu empordanesa, i aquella dansa que és el símbol català vivent... i damunt de tot això hi deixareu tirar un presiri? A mi em semblaria llavors que tot l'Empordà, que tot Catalunya és a presiri!

⁴⁸ Aquestes peculiaritats fan referència a la complexitat del cas gironí per tal com el mite de les «pedres de Girona» coexisteix amb el mite de «Girona, la morta»; vg. Jordi CASTELLANOS, «Girona, la morta: els ressons d'un mite», dins ID., *Literatura, vides, ciutats*, Barcelona, Eds. 62, 1997, p. 111-136, i Margarida CASACUBERTA, «Estudi introductor», dins EAD., *Els Jocs Florals de Girona, 1902-1935*, Girona, CGC Edicions, 2010, p. 11-138.

Enarboreu-se d'ira, viva Déu! Digueu que no, digueu que no! Cregueu fermament que no pot ser, perquè... no pot ser. Si, com diu l'Evangeli, la fe d'un home pot moure una muntanya, la fe de milers d'homes no podrien deturar lo que és molt menys que una muntanya: un govern? Bah! Si acàs serà que no ho volen.

I si no sabem voler ni això, catalans, ja poden començar a dir-nos que no sabem lo que volem.⁴⁹

Més endavant, el maig de 1908, coincidint amb les primeres fisures del moviment solidari, Maragall escriu el que serà un dels seus poemes més coneguts, «L'Empordà»:

—Cap a la part del Pirineu,
vora els serrats i arran del mar,
s'obre una plana riallera:
¡és l'Empordà!—

—Digueu, companys, per on hi aneu;
digueu, companys, per on s'hi va.

—Tot és camí, tot és drecera,
si ens dem la mà.

¡Salut! ¡noble Empordà!

¡Salut! ¡palau del vent!

Portem el cor content,
i una cançó:

pels aires s'alçarà;

pels cors penetrarà,

penyora s'anirà fent

de germanor.

—¡Una cançó!—

A dalt de la muntanya hi ha un pastor,

a dintre de la mar hi ha una sirena;

ell canta al dematí que el sol hi és bo,

ella canta a les nits de lluna plena.

Ella canta: «Pastor, me fas neguit».

Canta el pastor: «Me fas neguit sirena».

«¡Si sabesses el mar com és bonic!».

«¡Si sabesses la llum de la carena!».

«Si hi baixesses series mon marit».

«Si hi pugesses ma joia fora plena».

«¡Si sabesses el mar com és bonic!».

«¡Si sabesses la llum de la carena!».

---

49 J. MARAGALL, «A presiri!», *El Poble Català*, núm. 132, 25 de juny de 1906, p. 1.

La sirena se féu un xic ençà
 i un xic ençà el pastor de la muntanya,
 fins que es trobaren al bell mig del pla
 i de l'amor plantaren la cabanya...
 ¡Fou l'Empordà!⁵⁰

En aquest cas, el poema, concebut com a lletra d'una sardana que havia de compondre Enric Morera i que va ser rebut amb entusiasme pels gironins Carles Rahola, Miquel de Palol i Xavier Montsalvatge,⁵¹ es pot llegir entre línies, i més enllà de l'al·legoria paisatgística, com una síntesi dels dos catalanismes, el vigatà (conservador) i l'empordanès (progressista), que Maragall ha convertit en una de les prioritats del seu discurs des dels mateixos inicis de la seva trajectòria intel·lectual. L'Empordà torna a representar l'essència d'una catalanitat que, el desembre de 1909, després dels fets de la Setmana Tràgica i de la ruptura definitiva de la Solidaritat, i com ja havia expressat en unes altres circumstàncies Jacint Verdaguer en el poema «Els dos campanars», queda replegada en el paisatge:

Jo no sé què té aquest Empordà que me l'estimi tan singularment, i que em sembli que estimant-me'l an ell, ja estimo a tot Catalunya. És cert que tot Catalunya està en tota ella, i tota en cada una de les seves parts; però encara en aquesta de l'Empordà jo hi trobo, jo hi sento, com enlloc, lo que podríem dir-ne el principi actiu de la catalanitat.

Vull dir que crec que si tot Catalunya se perdés, però restés l'Empordà, Catalunya podria tornar a ésser un dia o altre més gran i més forta que mai hagués estat; i que si, pel contrari, de tot Catalunya, sols l'Empordà es perdés, la pàtria ja no fóra ella mateixa. Veieu si us en poso, de responsabilitat, a sobre, empordanesos. No me'n vulgueu mal, que jo vos ho dic a un fi de bé.

Perquè d'un quant temps ençà me sembla observar una certa depressió en el sentiment de catalanitat, un cert enterboliment, un cert oblit. Se parla molt d'autonomia, així en abstracte, massa en abstracte; se parla molt de la Ciutat, més en concret, potser massa en concret; se parla d'ésser europeus, i sobretot d'ésser humans, i tot això ja està posat en raó, bell descobriment! Però a tot això, tanmateix, hi trobo a mancar la sal: i la sal és Catalunya. Perquè mai he sentit dir de cap poble dels que més poden en la humanitat, que al ser-li preguntat per la seva naturalesa hagi respost: —Jo sóc huma; ni crec que a Anglaterra ni a Alemanya la gent tingan cap punt en ésser europeus, perquè l'europeisme surt d'ells, ells fan l'Europa i no l'Europa an ells; i em sembla que els ciutadans de l'imperi més mundial que mai hi hagi hagut, posaven tot el seu orgull i rebien tota la seva força de dir-se un nom: romans. Doncs així mateix crec que nosaltres, en la nostra mida i proporció, hem d'arrencar tota virtut d'humanitat i europeisme i lo demés en dir-nos catalans... perquè barcelonins no fóra prou, per ara.

Potser algú em diria que encara fóra millor dir-se espanyols d'una vegada; responc que estaria bé, perquè ho som; però és que, avui per avui, dir-se catalans és dir-se espanyols d'una manera més viva, més eficaç i més plena d'esperança, que no pas amb aquesta paraula mateixa.

50 J. MARAGALL, «L'Empordà» (2 de maig de 1908), dins ID., *Poesia completa*, a cura de G. Casals i Lluís Quintana, Barcelona, Eds. 62, 2010, p. 317-318.

51 Vg. Joana ESCOBEDO, «L'Empordà de Joan Maragall i Enric Morera», *Haidé*, núm. 1, 2012, p. 159-172.

Així, doncs, vetlleu, vetlleu, empordanesos, pel nom sagrat de Catalunya i pel vostre particular: que dia podria venir en què, seguint la mateixa trajectòria, us convingués més, i convingués més a Catalunya, que us diguéssiu empordanesos més que no pas catalans. Perquè hi ha més virtut germinadora concentrada en l'espiga que en la garba; i encara molta més en el gra que en l'espiga. Ja m'enteneu.⁵²

Mentre Joan Maragall matisa, en el tot just creat setmanari regionalista *Baix Empordà* (1909-1936), la imatge de l'Empordà com a «espiga de la garba catalana» i adverteix sobre la importància del «gra» per damunt de l'espiga, d'acord amb un discurs simbólicoideològic que queda ja ben lluny de l'ortodòxia pratiana i que, des del meu punt de vista, supera amb escreix l'intent de conciliació del federalisme i el catalanisme que la construcció maragalliana representa, el mateix setmanari publica el següent comentari sobre *L'Empordà*: «*Empordà*, sardana d'en Morera, ens va entussiasmar. És un himne a la terra empordanesa. Jo el declararia himne nacional. El cantaren ab valentia y justesa. Ens feya aixecar de la cadira. ¡Cantem-la tots els empordanesos ab les mans agafades! Ballem-la com una dansa patriòtica! Que siguin les estrofes del gran Poeta Maragall com flors brodades a la nostra bandera de Catalans, y baix ella ajuntem-nos tots els que aymem a nostra terra».⁵³

Si tenim en compte que el setmanari palafrugellenc acaba de declarar-se partidari de la candidatura de Francesc Cambó a les eleccions provincials contra la candidatura del republicà Salvador Albert, que basa el seu discurs polític en l'individualisme del «Poeta-Geni» que representa el mateix Maragall,⁵⁴ només podem concloure que la imatge de l'Empordà que construeix Maragall arriba un moment que va sola: com totes les construccions literàries pertany a qui la interpreta i, per tant, la complexitat que hi ha al darrere de l'arquitectura del poema-sardana *L'Empordà* s'esborra a partir del moment que la imatge s'omple d'altres continguts. En qualsevol cas, si resseguim la relació que manté Maragall amb la seva obra fins al final de la seva trajectòria literària veurem que, com ocorre amb la figura del comte Arnau, tradueix les contradiccions i les complexitats d'una figura intel·lectual com a mínim incòmoda en el marc de les relacions entre l'intel·lectual i la política a començament del segle XX. El mite de l'Empordà construït per Maragall és recollit, assimilat i, si molt convé, readaptat també des de dintre. Em sembla important, en aquest sentit, anotar que tant Maragall com Verdaguer, acaben els seus dies davant d'uns mites que se'ls giren en contra o, en qualsevol cas, que recuperen íntimament, cosa interessant de mostrar, perquè posa en entredit l'acusació de «manipulació» que sorgeix d'estudis com el de Fradera, que utilitzen la idea de la «invenció de la tradició» i reclama, ben al contrari, una anàlisi rigorosa i matisada de la construcció i la recepció d'uns discursos que són a la base, amb tota la seva complexitat, de la situació política actual.

Rebut el 30 d'octubre de 2016
Acceptat el 14 de novembre de 2016

52 J. MARAGALL, «Per l'Empordà», *Baix-Empordà*, núm. 5, 19 de desembre de 1909, p. 1.
53 «Una nova institució coral», *Baix-Empordà*, núm. 11, 30 de gener de 1910, p. 3.
54 Vg. «Ciudadans!», *Baix-Empordà*, núm. 25, 7 de maig de 1910, p. 1.